

Roditeljska skrb u sustavu Haške konvencije o mjerama za zaštitu djece iz 1996.

Mirela Župan*

I. Pozicioniranje Haške konvencije o mjerama za zaštitu djece iz 1996.

Međunarodni naponi na obiteljsko pravnoj zaštiti traju još od kraja 19. st., ali proteklih su nekoliko desetljeća dobili sasvim novu dimenziju. Sporovi o roditeljskoj skrbi te pravu na susrete i druženje sve su češće međunarodno obilježeni, pa uslijed toga i normiranje istih iziskuje primjereniju i drukčiju razinu pravne zaštite. Obiteljsko je pravo pravna grana u kojoj države čvrsto brane nacionalni pravni identitet – pa je u nazivniku propisa povijesno, kulturno i religijsko nasljeđe.¹ Međutim, činjenica da su životne zajednice sve manje statične unutar teritorija nacionalnih država, a sve se češće kreću preko granica, i u ovom je segmentu promijenila percepcije nacionalnih zakonodavaca. Štoviše, dodatni je zamah pravnom normiranju dala UN-ova konvencija o pravima djeteta iz 1989.,² koja je članicama brojnih međunarodnih organizacija usmjerenih na pravosudnu zaštitu djeteta otvorila dodatni prostor u adaptaciji prava u novonastalim životnim okolnostima.³

U okviru Haške konferencije za međunarodno privatno pravo prva inicijativa k unifikaciji međunarodne roditeljske skrbi datira iz 1894., dok je 1902. godina donesena prva konvencija o roditeljskoj skrbi.⁴ Njezinu moderniju verziju

* Doc. dr. sc. Mirela Župan, Katedra za međunarodno privatno pravo, Pravni fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku.

¹ Župan, Puljko (2010) str. 23ff; Mills (2009) str. 4; Palsson (1986) str. 399.

² Usvojena na 44. zasjedanju Opće skupštine Ujedinjenih naroda, 20. studenoga 1989. godine. (rezolucija br. 44/25), stupila na snagu 2. rujna 1990. Sl. l. SFRJ, br. 15/1990., NN – MU, br. 12/1993.

³ Duncan (2010) str. 222.

⁴ Hague Convention Governing the Guardianship of Minors, 1902. Detaljno vidi: Dyer (1996) str. 11.

Konferencija utjelovljuje u Konvenciji o zaštiti maloljetnika iz 1961.,⁵ a znatno revidiran i osuvremenjen tekst donosi Konvencija o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju, ovrsi i suradnji u odnosu na roditeljsku odgovornost i o mjerama za zaštitu djece, sastavljena u Hagu 19. listopada 1996. (dalje: Haška konvencija o mjerama dječje zaštite),⁶ koja je središnji predmet ovog rada.

U literaturi se Haška konvencija iz 1996. referira dijelom trilogije u pravnoj zaštiti djeteta,⁷ gdje stoji uz bok Haškoj konvenciji o međunarodnoj otmici djece iz 1980. i Konvenciji o međunarodnom posvojenju iz 1993. Danas je ovaj trio dopunjen Konvencijom o međunarodnoj naplati potpore za djecu i drugih oblika obiteljskog uzdržavanja zaključenom 23. listopada 2007.⁸ te Protokolom o pravu mjerodavnom za obveze uzdržavanja.⁹ Uloga je ove Konvencije važna i izvan diskursa Haške konferencije: u sustavu pravne zaštite djeteta u pravu EU nadopunjava procesne mehanizme Brisel II *bis* uredbe.¹⁰

Činjenica da je 1. siječnja 2010. i Hrvatska postala ugovornicom Haške konvencije iz 1996.¹¹ govori o tome da je Republika Hrvatska u klubu država koje prepoznaju i žele prakticirati najviše standarde obiteljskopravne zaštite. Ulaškom ove Konvencije u hrvatski pravni poredak stavljena su na raspolaganje nova sredstva za rješavanje međunarodno obilježenih predmeta roditeljske skrbi. Kolokvijalno se uvriježilo govoriti u diskursu “novih” i/ili “europskih” obveza i/ili zahtjeva “međunarodne zajednice”, ali ovdje rasprava nije inducirana u tome smjeru! Ona polazi u pravcu činjenice da pravni propisi koje ovaj instrument stavlja na raspolaganje svim dionicima pravosudne zaštite djeteta

⁵ Hague Convention on Protection of Minors, 1961. Detaljnije vidi: Lipstein (1993) str. 568-596; 595-597; Kropholler (2000) str. 381.

⁶ Hague Convention on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Cooperation in Respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children, 1996.

⁷ Hague Convention on Child Protection, outline, Permanent Bureau, september 2008. str. 1. Više vidi Župan (2009 A), str. 226.

⁸ Convention of 23 November 2007 on the International Recovery of Child Support and Other Forms of Family Maintenance.

⁹ Protocol of 23 November 2007 on the Law Applicable to Maintenance Obligations.

¹⁰ Prve ozbiljne polemike o odnosu prava EZ-a i Haške konvencije 1996. datiraju u 2001. (Mutual recognition of decision on parental responsibility (2001)). Nakon niza dokumenata danas je pozicija u sustavu pravne stečevine jasna i vrlo važna. Detaljno vidi Medić Musa (2012).

¹¹ Zakon o potvrđivanju Konvencije o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju, ovrsi i suradnji u odnosu na roditeljsku odgovornost i o mjerama za zaštitu djece, NN MU br. 5/2009.

u kontekstu roditeljske skrbi unaprjeđuje zastarjelo rješenje Zakona o rješavanju sukoba zakona te stoga predstavljaju dobit za naš pravni poredak. Činjenica da je naše društvo dijelom globaliziranog i migracijskog svijeta ponukala je zakonodavca koji pozitivnim pravom više ne želi zaostajati za društvenim odnosima koje regulira! Ova je Konvencija simbol za državu koje smjera najvećoj međunarodno-pravnoj zaštiti djeteta. Hrvatska je kao ugovornica ove Konvencije u klubu država koje prepoznaju sintagmu “najboljeg interesa djeteta” kao imperativ pravosuđenja u međunarodno obilježenim predmetima o roditeljskoj skrbi i pravu na susrete i druženje.

II. Uvod u Hašku konvenciju o mjerama za zaštitu djece 1996.

1. Generalije HK 1996.

Haška konvencija o mjerama dječje zaštite donesena je 19. rujna 1996., stupila je na snagu 1. siječnja 2002., nakon što je dovoljan broj država položio ratifikaciju. Danas je na snazi u 39 država.¹²

Haška konvencija iz 1996. ima 63 odredbe raspoređene u pet glava: opće odredbe (I.), nadležnost (II.); mjerodavno pravo (III.); priznanje i ovrha (IV.); suradnja između tijela ugovornica (V.).

Njezin naziv i opseg konvencijskih odredbi sugerira da je riječ o sveobuhvatnom globalnom instrumentu za zaštitu djeteta.¹³ Upravo su stoga mnogi opravdano očekivali da će utjecajem premašiti čak i najuspješniju Hašku konvenciju o otmici djece.¹⁴ Detaljne su i kompleksne odredbe međutim uzrokovale nevoljkost država da je prihvate te se zbog spore ratifikacije Konvenciji pripisao i epitet “uspavanog giganta”.¹⁵ Slijedom razvoja vanjskih nadležnosti Europske unije u području međunarodnog privatnog prava,¹⁶ EU je ozbiljno potaknula

¹² Stanje 22.02.2012. Dostupno na URL: <http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.status&cid=70>

¹³ Lowe (2010) str. 14.

¹⁴ Clive (1999) str. 53.

¹⁵ Lowe (2010) str. 14.

¹⁶ Valja podsjetiti kako Europska unija neće kao cjelina pristupiti ovoj Konvenciji na način na koji je nedavno pristupila Haškoj konvenciji o uzdržavanju i Haškom protokolu o mjerodavnom pravu za uzdržavanje, budući da je pristupanje Haškim konvencijama otvoreno međunarodnim organizacijama koje su članice Konferencije tek od izmjene Statuta godine 2007. Unatoč tomu EU je i ranije poduzimala nastojanja da se države članice uključe u sustav zaštite izrađen u okviru Haške konferencije te je Unija poticala države članice, pa i donijela odluku (godine 2003. i 2008.) prema kojoj su one obvezne pristupiti Konvenciji o mjerama zaštite. Barriati (2011) str. 40ff.

države članice na pristupanje ovoj Konvenciji,¹⁷ i zahvaljujući tome ona danas ima brojne ugovornice te važan utjecaj. Tek vrlo recentna prihvaćenost ovog instrumenta osujećuje i današnja nastojanja analize njezinih konkretnih implikacija u praksi.

2. Metoda unifikacije

Haška konvencija o mjerama dječje zaštite nema za cilj stvoriti sustav materijalnih pravila kojima će regulirati pitanja iz domene roditeljske skrbi. Naprotiv, u normiranju koristi brojne metode svojstvene disciplini međunarodnog privatnog i procesnog prava: kolizijske norme, posebna materijalna pravila, norme o međunarodnoj nadležnosti, norme o priznanju i ovrsi te norme u poboljšanoj suradnji. Dakle, mjere za pravnu zaštitu djeteta u međunarodno obilježenoj situaciji koje su uobičajeno obrađene u sektorskom propisu (kakav u nas predstavlja Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima)¹⁸ sada normira ova Haška konvencija iz 1996.

Etabliranim mehanizmima međunarodnog privatnog i procesnog prava dodaje se i metoda praćenja primjene Konvencije, s ciljem unaprjeđenja i ujednačavanja prakse. S ciljem kanaliziranja prakse prema ujednačenoj primjeni konvencijskih odredbi godine 2008. izrađen je dokument: "Dobra praksa u ostvarivanju prekograničnih kontakata. Opća načela i vodič dobre prakse".¹⁹ Vodič je neobvezujuće naravi te za tijela država ugovornica ima savjetodavnu ulogu. Nakon višegodišnje analize prakse država ugovornica Haške konvencije iz 1980. Konferencija je iz Upitnika koji je provela 2002. izvukla nekoliko pouka o ključnim teškoćama u primjeni te Konvencije. 1. Svaka država ima svoja

¹⁷ Council Decision of 19 December 2002 authorising the Member States, in the interest of the Community, to sign the 1996 Hague Convention on jurisdiction, applicable law, recognition, enforcement and cooperation in respect of parental responsibility and measures for the protection of children Official Journal L 048, 21/02/2003.; Council Decision of 5 June 2008 authorising certain Member States to ratify, or accede to, in the interest of the European Community, the 1996 Hague Convention on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Cooperation in respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children and authorising certain Member States to make a declaration on the application of the relevant internal rules of Community law, 11. 6. 2008. OJ L 151/36.

¹⁸ Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima (ZRS), Sl. L. 43/82., 72/82., Ukaz o proglašenju Zakona o preuzimanju Zakona o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima, NN br. 53/91.

¹⁹ Transfrontier Contact Concerning Children: General Principles and Guide to Good Practice, Hague Conference on Private International Law. Hague Conference of Private International Law, 2008.

pravila o nadležnosti u predmetima susreta i druženja; 2. Države nisu suglasne u pitanju podrške koju trebaju pružiti osobama koje traže pomoć u ostvarivanju kontakata; 3. Nedostatna je suradnja između država ugovornica na pravosudnoj i administrativnoj razini.²⁰ Na prvi je pogled evidentno da svojim rješenjima Konvencija iz 1996. otklanja ove teškoće, iz čega proizlazi zaključak da je neprihvaćenost ovog instrumenta generirala šire probleme u ostvarenju prava na zajedničku roditeljsku skrb!

3. Polje primjene

Materijalnim se poljem primjene ova Konvencija odnosi na zaštitu osobe i imovine djeteta. Konvencija uvodi nekoliko autonomnih definicija, čime otklanja potrebu kvalifikacije te pridonosi osiguranju ujednačene primjene. Konvencijskom je odredbom čl. 1.²¹ *pojam roditeljske skrbi* široko definiran te obuhvaća sve osobe ili tijela kojima su dana prava koja inače pripadaju roditeljima, a koja imaju za cilj podizanje djece i osiguranje njihova razvoja.²² *Djetetom* se prema Konvenciji smatra svaka osoba do 18-e godine starosti, neovisno o tome ima li to dijete uobičajeno boravište na teritoriju ugovornice ili ne. Zaštita na koju Konvencija smjera mjere su privatnog i javnog prava koje u postupcima zaštite djeteta poduzimaju sudska ili upravna tijela.²³ Mjere koje ulaze u polje primjene, a tiču se ostvarivanja roditeljske skrbi, konvencijska odredba čl. 3. navodi tek ilustrativno, a kako slijedi to su:

- a) dodjela, ostvarivanje, prestanak ili ograničenje roditeljske skrbi, kao i njezino prenošenje;
- b) prava skrbi, uključujući prava povezana s brigom o osobi djeteta i, posebice, pravo odlučivanja o boravištu djeteta, kao i prava pristupa, uključujući i pravo da se dijete kroz neko ograničeno vrijeme odvede u mjesto koje nije djetetovo redovito boravište;
- c) skrbništvo, tutorstvo i slične institucije;
- d) određivanje i utvrđivanje djelovanja svake osobe ili tijela koji se brinu o djetetovoj osobi ili imovini, koji dijete zastupaju ili mu pomažu;
- e) nadzor od strane javnog tijela ovlaštenog za skrb o djetetu, nad svakom osobom kojoj je dijete povjereno;

²⁰ Duncan (2002) para. 119.

²¹ Čl. 1. st. 2. glasi: "...izraz »roditeljska odgovornost« obuhvaća roditeljsko pravo, ili svaki sličan odnos glede ovlasti kojim se utvrđuju prava, ovlasti i odgovornosti roditelja, skrbnika ili drugih zakonskih zastupnika povezanih s osobom ili imovinom djeteta."

²² Medić Musa (2008) str. 238.

²³ Lowe (2010) str. 15.

f) upravljanje, zaštita ili raspolaganje imovinom djeteta.

Činjenica da popis nije zaključen govori u prilog tezi da je vrlo teško naći mjeru koja ne bi potpadala pod doseg Konvencije!²⁴ Štoviše, odredba čl. 4. izrije-
kom navodi one mjere na koje se Konvencija ne primjenjuje.

4. Odnos s drugim međunarodnim instrumentima

Pitanja međunarodno obilježene roditeljske skrbi i prava na susrete i druženje prema polju primjene ukazuju na povezanost s nekih drugim međunarodnim instrumentima, kako same Haške konferencije tako i drugih foruma za unifikaciju. U trenutku kada je usvojen tekst Haške konvencije 1996., otvorena je među znanstvenicima polemika o odnosu naprama Haškoj konvenciji iz 1980.²⁵ Širom prihvaćenošću Konvencije ova je polemika zaintrigirala i praktičare. Naime, uloga Konvencije iz 1996. bitno se razlikuje od njezine prethodnice. Medicinskim bismo žargonom mogli reći da je zadatak HK iz 1980. svojstven hitnoj medicinskoj pomoći, dok je zadatak HK 1996. u sprječavanju potrebe za takvom intervencijom!²⁶ Obje su funkcije komplementarne, pa bi se stoga i dvije Konvencije trebale uspješno nadopunjavati.

U određenim će se situacijama HK 1996. primjenjivati na predmete međunarodne otmice djece, i to kada je konkretan slučaj izvan polja primjene HK 1980. Nekoliko je primjera tomu: ako je došlo do otmice djeteta iz jedne ugovornice u drugu, ali dijete u prvoj ugovornici nije imalo uobičajeno boravište; ako je dijete starije od 16 godina te predmet izlazi iz polja primjene *rationae temporis* HK 1980; ako odvođenje djeteta u pravnotehničkom smislu nije bilo nezakonito jer roditelj u tome trenutku nije imao pravo skrbnništva: i u takvoj se situaciji on može protiviti odvođenju djeteta iz države njihova uobičajena boravišta te može koristiti mehanizam HK 1996. budući da nisu ispunjeni uvjeti za primjenu HK 1980.²⁷

Mogući sukob dviju Konvencija predvidljiv je u situaciji u kojoj je dijete nezakonito odvedeno u drugu državu te je pokrenut postupak prema HK 1980., ali je sud na temelju čl. 13. ove Konvencije odbio naložiti povrat djeteta jer postoji opravdana sumnja da će dijete u državi u koju se traži povrat biti izloženo psihičkom ili fizičkom zlostavljanju. Ako bi roditelj koji nije uspio ishoditi povrat

²⁴ Bucher (1997) str. 67.

²⁵ Za detaljnu raspravu vidi Stone (2011) str. 445-446, Duncan (2010) str. 228-232, Lowe (2009) str. 2-10.

²⁶ Clive (1999) str. 53.

²⁷ Clive (1999) str. 54.

djeteta pokušao sukladno čl. 7. HK 1996. pokrenuti postupak u toj istoj državi, i ishodio ovršnu odluku kojom se dijete povjerava na čuvanje i odgoj njemu, Konvencija iz 1996. daje mu pravo i mogućnost olakšanog priznanja ove odluke. Sada je država od koje se traži priznanje u nezavidnoj situaciji: postoje dvije suprotstavljene odluke, jedna njezinih sudova donesena sukladno HK 1980., a druga sudova strane države donesena sukladno HK 1996. U ovoj situaciji mehanizam suradnje središnjih tijela trebao bi osigurati komunikaciju i utvrditi jesu li sudovi donijeli odluke prema istom činjeničnom supstratu, je li naknadno došlo do nekih promjena i sl. Ako bi i dalje sud države traženoga priznanja smatrao da postoji opasnost izlaganja djeteta psihičkom nasilju, on će koristiti čl. 23. HK 1996. i pozivajući se na zaštitu domaćega javnog poretka odbiti priznanje odluke.²⁸

Možemo zaključiti da se ove Konvencije u dijelu preklapaju, ali u znatnom dijelu i dopunjuju.²⁹ U svakom bi slučaju HK 1996. trebala promatrati kao instrument koji će otkloniti nedostatke HK 1980.³⁰ U kontekstu odnosa s drugim unifikacijskim forumima može se razmišljati o odnosu naprama pravnoj stečevini EU, konkretno Brisel II. *bis* uredbi³¹ te instrumentima donesenim u okviru Vijeća Europe: Europskoj konvenciji o skrbištvu te Europskoj konvenciji o kontaktima. Države ugovornice oba instrumenta potvrdile su praksu davanja prednosti Haškim konvencijama.³²

III. Međunarodna nadležnost

Ključni problem koji HK 1996. želi riješiti odnosi se na sukob međunarodne nadležnosti. Iako su njezine prethodnice ovo pitanje normirale, konkretna su rješenja bila nedostatna a same Konvencije neučinkovite.³³ HK 1996. primat

²⁸ Clive (1999) str. 56.

²⁹ Clive (1999) str. 53.

³⁰ De Hart 2001, Duncan 2006. prema Rešetar (2011) str. 201.

³¹ U odnosima među državama članicama EU prednost u primjeni ima Uredba, vidi čl. 61. Brisel II *bis* uredbi.

³² European convention on Recognition and Enforcement of Decisions Concerning Custody of Children and on Restoration of Custody of Children, Luxembourg, 20. svibnja 1980.

³³ Tomu je tako jer je: 1) HK 1902. pripisivala nadležnost tijelima države djetetova državljanstva; 2) HK 1961 nije jasno postavila primarnom nadležnost tijela uobičajenog boravišta djeteta u odnosu na druge supsidijarne nadležnosti, što je rezultiralo nizom paralelnih suprotstavljenih odluka u različitim državama ugovornicama. Detaljno vidi Dyer (1996) str. 15.

daje sudovima i tijelima države uobičajena boravišta djeteta, s naglaskom na intenciju tvorca Konvencije da ovaj forum donekle bude i isključivo nadležan forum za dugoročne mjere za zaštitu djeteta.³⁴ Supremacija ovog kriterija dakle nije apsolutna: predviđeno je nekoliko dodatnih kriterija za međunarodnu nadležnost, ali je njihova primjena strogo ograničena ili uvjetovana.³⁵

1. Temeljno pravilo nadležnosti tijela uobičajenog boravišta djeteta

Haška konvencija 1996. priklonila se primarno međunarodno nadležnom forumu uobičajena boravišta koje se danas deklarira najprikladnijim forumom za donošenje odluka o dobrobiti djeteta.³⁶ Brojni su razlozi široke prihvaćenosti ovog kriterija u Haških konvencija usmjerenih zaštiti djeteta. Naime, još su 1928. g. članice Haške konferencije zbog razlika u kvalifikaciji pojma prebivališta, ali i neadekvatnosti kriterija državljanstva, ova dva kriterija nadomjestile uobičajenim boravištem tuženika. U tom je smislu u Haškim konvencijama opće pravilo *actor sequitur forum rei* izraženo kao uobičajeno boravište tuženika.³⁷ Nadalje se uobičajeno boravište djeteta, bilo kao tužitelja ili tuženika opravdava argumentom zaštite slabije strane, činjenicom da ona odražava teritorijalnu blisku vezu spora i nadležnog suda te evidentno ukazuje na prisutnost načela najbliže veze!

Budući da je uobičajeno boravište relativno lako promijeniti, u kontekstu se međunarodne nadležnosti nameće pitanje hoće li svaka promjena uobičajena boravišta dovoditi do promjene međunarodno nadležnoga suda ili će se nadležnost suda koji je donio prvu odluku ustaliti? Prema ovom se pitanju pristupi država polariziraju: *common law* sustavi prakticiraju "isključivu kontinuiranu nadležnost"³⁸ te sud koji je donio prvu odluku zadržava nadležnost i za svako naknadno mijenjanje te odluke. Na taj se način sprječava manipulacija i zloraba forum *shoppinga*. Drugi je pristup kontinentalnoeuropskih sustava, u kojih promjena uobičajenog boravišta veže za sebe ujedno i promjenu međunarodne nadležnosti. Konvencija se priklonila potonjem pristupu te je čl. 5. st. 2. određeno da se, kako dijete mijenja uobičajeno boravište, shodno mijenja i međunarodno nadležno tijelo koje je prema Konvenciji ovlašteno donositi mjere po pitanju prava na roditeljsku skrb i kon-

³⁴ Lagarde Report (1998) par. 37; Kropholler (2000) str. 382.

³⁵ Silberman (2000) str. 710.

³⁶ Lowe (2004) bilj. 4.24.

³⁷ Župan (2009 B) str. 258.

³⁸ "Exclusive continuing jurisdiction", U.S. Uniform Law, Uniform Child Custody Jurisdiction and Enforcement Act, 9 (Part 1A) Uniform Laws Annotated 657 ff. Više Spector (2004) str. 370.

takte.³⁹ Ovdje se otvaraju brojna pitanja, primjerice: što ako je postojao “vremenski vakuum” između gubitka prethodnog i stjecanja novog uobičajenog boravišta; što ako su tijela prethodnog uobičajenog boravišta već poduzela mjere zaštite? Glede potonjeg, kako HK to ne normira, proizlazilo bi da nema ustaljivanja nadležnosti prve, već se promjena uobičajenog boravišta održava tako suštinski da sud prvog uobičajenog boravišta mora oglasiti svoju nenadležnost za daljnji postupak.⁴⁰ Sud države novog uobičajenog boravišta mora u svjetlu svih činjenica i okolnosti ispitati je li se dijete dovoljno integriralo u sredinu i tako steklo u njoj uobičajeno boravište. Ako je država prethodnog uobičajenog boravišta već poduzela neke mjere zaštite, Konvencija daje mogućnost da se one održe: tu je pravilo litispendencije kao i mogućnost za njihovo priznanje i ovrhu.⁴¹ Novonadležna država iste može mijenjati i može poduzimati nove mjere zaštite. Iako se ovdje otvara nešto prostora potencijalnoj zloporabi,⁴² načelo kontinuirane nadležnosti odbačeno je jer je postojao visoki konsenzus ugovornica da će tijela novog uobičajenog boravišta pristupiti izmjeni odluke samo ako je došlo do promjene okolnosti na kojima se temelji ranija odluka.⁴³

Promjena uobičajenog boravišta iznimno neće dovesti do promjene međunarodne nadležnosti ako je preseljenje djeteta nezakonito.⁴⁴ Dakle, kada roditelj jednostranom odlukom i činom preseli dijete u novu državu, to ne proizvodi učinak u pogledu međunarodne nadležnosti tijela novog uobičajenog boravišta djeteta. Tijela države nezakonitog novog uobičajenog boravišta djeteta mogu uvijek poduzimati hitne zaštitne mjere, ali te mjere prestaju čim tijela države redovnog uobičajenog boravišta djeteta poduzmu odgovarajuće mjere.⁴⁵

Iznimno, čak i nezakonito preseljenje može dovesti do promjene međunarodne nadležnosti ako su ispunjene okolnosti koje propisuje Konvencija.⁴⁶ Konkretno su to dvije mogućnosti, prva, uz pristanak svih osoba s pravom roditeljske skrbi; druga, u kojoj se ne traži pristanak već protekom vremena i “nečinjenjem” postaje prihvatljiva sazrela nadležnost nove države.⁴⁷ Dakle,

³⁹ Vidi čl. 5. st. 2. i usp. s čl. 8. *Brisel II bis* Uredbe.

⁴⁰ Lagarde Report (1998) str. 555.

⁴¹ Čl. 13. i čl. 23. Haške konvencije 1996.

⁴² Medić Musa (2008) str. 242.

⁴³ Silberman (2000) str. 712-713.

⁴⁴ Vidi čl. 7. st. 2., usp. sa čl. 10. *Brisel II bis* Uredbe.

⁴⁵ Vidi čl. 11. st. 1., usp. sa čl. 20. *Brisel II bis* Uredbe.

⁴⁶ Vidi čl. 7. a) i b), usp. sa čl. 10. i 11. *Brisel II bis* Uredbe.

⁴⁷ De Hart (1996) str. 1392.

nezakonito preseljenje dovodi do promjene međunarodne nadležnosti ako: 1) se roditelj ili osoba od kojega je dijete nezakonito odvedeno suglasi s nadležnosti drugog suda, ili, 2) ako je dijete u toj drugoj državi boravilo u razdoblju od najmanje godinu dana nakon što je osoba, ustanova ili drugo tijelo, koje ima pravo skrbi, saznala ili je trebala saznati gdje se dijete nalazi; da više ne traje postupak prema zahtjevu koji je u tom razdoblju podnesen i da se dijete uklopilo u svoje novo okruženje.⁴⁸ Drugonavedena okolnost mogla bi se tumačiti dvojako: sve dok u državi prethodnog uobičajenog boravišta nije odbačen zahtjev za povratom djeteta, ne može doći do promjene nadležnosti; ili, kada protekne predviđeni rok, i država u koju je dijete odvedeno odbije povrat djeteta, ovaj forum postaje valjano međunarodno nadležan prema Konvenciji.⁴⁹ Ostaje vidjeti kojemu će se tumačenju praksa prikloniti.

Ova odredba nosi dvije dobiti: a) prijeći otimača djeteta koji zlorabom konvencijskih odredbi o nadležnosti stekne prednost; b) pojačava učinke HK 1980. koja nastoji zadržati *status quo*, budući da ovim rješenjem i HK 1996. decidirano određuje da odvođenje djeteta u drugu državu ne osigurava nadležnost tamošnjih tijela za donošenje odluka o skrbi ili kontaktima!

2. Ustupanje nadležnosti

Mogućnost ustupanja nadležnosti sudu druge države ugovornice, nepoznata kontinentalnim sustavima, inovacija je ove Konvencije.⁵⁰ Ustupanje je prihvatljivo samo u odnosima između država ugovornica⁵¹ te je moguće ustupanje između sudova i/ili upravnih tijela, ovisno o tome koje je tijelo u pojedinoj ugovornici nadležno za donošenje odluka.⁵² Razlikujemo dvije vrste ustupanja. Jedna je vrsta ustupanja proizašla iz doktrine *forum non conveniens*.⁵³ Ovdje tijelo koje je inače nadležno ustupi svoju nadležnost tijelu druge ugovornice jer je procijenilo da je ono u boljoj poziciji da u konkretnom slučaju procijeni

⁴⁸ Lagarde Report (1998) str. 559.

⁴⁹ Silberman (2000) str. 715; Spector (2004) str. 373.

⁵⁰ Ova inovacija prihvaćena je u Konvenciji zbog nekoliko razloga: države *common law* sustava preferiraju određenu diskreciju kod zasnivanja nadležnosti koju im inače omogućava doktrina *forum non conveniens*; državama kontinentalnog kruga ovo je bio prihvatljiv način da među kriterijima za nadležnost zadrže i forum državljanstva, forum koji donosi odluku o razvodu, rastavi ili poništaju braka ili forum najbliže veze. Bucher (1997) str. 67.

⁵¹ Lagarde Report (1998) str. 559.

⁵² Lagarde Report (1998) str. 561.

⁵³ Spector (2004) str. 37.

najbolji interes djeteta. Nadležno tijelo ne može ustupiti predmet tijelu bilo koje države ugovornice, već to može biti tijelo države državljanstva djeteta; tijelo države u kojoj je smještena imovina djeteta, tijelo ugovornice koja odlučuje o razvodu, rastavi ili poništaju braka te tijelo ugovornice s kojom je dijete u bliskoj vezi.⁵⁴ Nadležno tijelo koje ocijeni da želi ustupiti nadležnost sudu druge ugovornice će: a) izravno ili preko središnjih tijela zatražiti od toga tijela prihvaćanje nadležnosti; ili će b) pozvati stranke da svoj zahtjev podnesu pred tim tijelom druge države ugovornice. Tijelo kojemu se želi ustupiti nadležnost vrši procjenu slučaja te vodeći računa o najboljem interesu djeteta, prihvaća ili odbija prihvatiti predmet. Prihvati li ga, ovo tijelo postaje prema HK 1996. nadležno za donošenje odluke, te nije vezano za sugestiju ustupajućeg tijela o tome kako treba postupiti.⁵⁵

Druga je situacija ustupanja proizašla iz doktrine *forum conveniens*. Ovdje su se stranke obratile i zatražile donošenje odluke od tijela koje prema odredbama HK 1996. nije za taj predmet nadležno. U takvoj situaciji to bi se tijelo moralo oglasiti nenadležnim, ali, ako to tijelo ocijeni da u konkretnom slučaju može bolje procijeniti najbolji interes djeteta, Konvencija mu otvara mogućnost da izravno ili preko središnjih tijela zatraži od primarno nadležnog tijela ustupanje nadležnosti ili da pozove stranke da takav zahtjev upute tom tijelu.⁵⁶

U odnosu na obje vrste ustupanja mogu se javiti određene dvojbe u pogledu što je “bliska veza”, ili koliko traje “razuman rok” u kojem se pozvano tijelo druge države ugovornice treba oglasiti o tome prihvaća li svoju nadležnost. Jasno je da će u slučaju *forum conveniens* propuštanje nadležnoga tijela izjasniti se o tome ustupa li nadležnost ili ne, značiti da ono odbija prepustiti nadležnost. Tako proizlazi iz odredbe čl. 9. st. 3. gdje se traži da je traženo tijelo formalno prihvatilo zahtjev. Ova formalnost sprječava sukob nadležnosti i proturječne zahtjeve ili odluke.⁵⁷

3. Pomoćna nadležnost

Konvencija je dodatno predvidjela nekoliko elektivno nadležnih foruma. Ona predviđa dodatnu pomoćnu nadležnost koja polje primjene proširuje na svu djecu koja borave ili imaju imovinu na području države ugovornice, neovisno o tome gdje se nalazi uobičajeno boravište takvoga djeteta. Nadležnost tije-

⁵⁴ Vidi čl. 8., usp. s čl. 15. Brisel II *bis* Uredbe.

⁵⁵ Bucher (1997) str. 67.

⁵⁶ Vidi čl. 9. usp. čl. 15. Brisel II *bis* Uredbe.

⁵⁷ Silberman (2000) str. 718.

la države u kojoj se dijete nalazi kao i tijela države smještaja imovine djeteta predviđa se radi poduzimanja hitnih privremenih mjera (čl. 11. i 12). Hitne nužne mjere su one koje, da ih se ne poduzme, protek bi vremena nanio nepopravljivu štetu za dijete.⁵⁸ Ova dva kriterija za međunarodnu nadležnost tek su supsidijarna; vrlo su ograničene naravi, budući da mjere koje se donesu, vrijede samo dok tijelo uobičajena boravišta djeteta (prema čl. 5.-10.) ne donese odgovarajuće mjere zaštite u tim segmentima. Praktično⁵⁹ se takva situacija može dogoditi kada je dijete privremeno kod roditelja s kojim ono ne živi te se pokaže potreba za hitnim mjerama zaštite djeteta; ili, kada je u državi u kojoj se odvija posjet potrebno učinkovito provesti kontakte te treba poduzeti sitne prilagodbe uvjeta u kojima se kontakti odvijaju.⁶⁰

Dodatno Konvencija otvara mogućnost atrakcije zahtjeva o skrbništvu postupku za razvod braka: kada je nacionalnim pravom države ugovornice moguće odlučiti o oba zahtjeva u istom postupku te ako je takva atrakcija u najboljem interesu djeteta. Za valjanost ove nadležnosti traži se da je u vrijeme započinjanja postupka jedan od djetetovih roditelja imao uobičajeno boravište u toj državi te da barem jedan od roditelja ima pravo roditeljske skrbi nad tim djetetom te da su nadležnost tih tijela za poduzimanje mjera u pogledu djeteta prihvatili roditelji, odnosno, neka druga osoba koja ima roditeljsku odgovornost glede tog djeteta.⁶¹ Ako tomu ne bi bilo tako, sud bi se u dijelu koji se tiče odluke o djetetu, morao oglasiti nenadležnim.

Budući da se dopušta konkurentna nadležnost, odredbama HK 1996. trebalo je riješiti i pitanje litispendencije. Iz odredbe čl. 13.⁶² jasno je da se litispendencija odnosi na sve elektivne nadležnosti, izuzev nadležnosti u pogledu hitnih privremenih

⁵⁸ Lagarde Report (1998) str. 567.

⁵⁹ Vodič za dobru praksu (2008) str. 13.

⁶⁰ U tom smislu korespondira i odredba čl. 15. Konvencije o kontaktima s djecom koja u pogledu uvjeta za provedbu odluka u prekograničnim kontaktima određuje da: "Pravosudno tijelo države stranke u kojoj se treba provesti odluka o prekograničnim kontaktima koju je donijela druga država stranka, prilikom priznanja ili proglašenja te odluke izvršnom, odnosno u svako drugo vrijeme, može utvrditi ili prilagoditi uvjete za njezinu provedbu, kao i sve mjere osiguranja i jamstva koje se odnose na to, ako je potrebno radi olakšanja vršenja tog kontakta, uz uvjet da se poštuju bitni elementi odluke, i da se posebno u obzir uzmu promijenjene okolnosti i dogovori koje su postigle dotične osobe. Ni pod kojim okolnostima strana odluka ne može biti preispitivana u pogledu svog merituma."

⁶¹ Vidi čl. 10. i usp. s čl. 12. st. 1. i st. 2. Brisel II *bis* Uredbe.

⁶² Čl. 13. "Tijela države ugovornice koja su nadležna na temelju članaka 5. do 10. za poduzimanje mjera za zaštitu djetetove osobe ili imovine, moraju se suzdržati od ostvarivanja svoje nadležnosti ako su u vrijeme započinjanja postupka odgovarajuće mjere zatražila

mjera. Dakle, neovisno o tome što je u drugoj državi u tijeku postupak, ugovornice u okolnostima koje predviđa čl. 11. i 12. mogu istodobno poduzimati hitne nužne mjere. U protivnom, čak i ako je došlo do promjene okolnosti na kojoj se zasniva međunarodna nadležnost (promjene uobičajenog boravišta), ako teče postupak u državi koja ga je započela ranije – temeljeći ga na tadašnjem stanju prema kojemu njezina tijela jesu bila valjana nadležna – država u kojoj se sada nalazi uobičajeno boravište ne može postupati dok se ne završi onaj postupak.⁶³

Sve mjere poduzete primjenom članaka 5.-10. (dakle, osim privremenih mjera) ostaju na snazi čak i ako zbog promijenjenih okolnosti nestane osnova na temelju koje je nadležnost bila određena. Te mjere i odluke vrijede sve dok tijela nadležna prema Konvenciji (ista koja su donijela postojeću mjeru ili novonadležna) ne izmijene, zamijene ili obustave te mjere.⁶⁴

4. Nadležnost u poduzimanju mjera radi zaštite nekretnina

U skladu s člankom 60. Konvencije, Republika Hrvatska pridržava nadležnost svojih tijela u poduzimanju mjera radi zaštite (nepokretne) imovine i s tim u svezi imovinskih prava djeteta, za imovinu koja se nalazi na njezinu državnom području.

Najbliža veza predmeta i foruma fokusira se na sintagmu “maksimalne veze”. Tumači se da u odnosu na predmet država mora imati radije maksimalnu, nego minimalnu vezu.⁶⁵ Treba ispitati ima li u toj državi dovoljno podataka i dokaza za kvalitetnu odluku o skrbništvu.

U sektoru nadležnosti može se zaključiti da je, uz određena odstupanja, Konvencija u načelu deklarirala kriterij uobičajenoga boravišta najprikladnijim forumom. Odstupanja je, u pogledu zaštitnih mjera za djecu, nekoliko. Konvencija iznimno daje mogućnost poduzeti mjere forumu imovine ili boravka djeteta, kada je potrebno hitno i neodgodivo djelovati da se čekanjem ne bi prouzročila šteta djetetu ili njegovoj imovini. Nadalje, ona prihvaća varijantu da je neki drugi forum u boljoj poziciji donijeti odluku, pa dopušta ustupanje ili transfer nadležnosti.

Jednim je od ključnih ciljeva Konvencije osigurati adekvatni međunarodno nadležni forum, i pri tom otkloniti konkurentu nadležnost koja otvara vrata

tijela druge države ugovornice nadležna na temelju članaka 5. do 10. u vrijeme podnošenja zahtjeva i ako je to još uvijek u stanju razmatranja.”

⁶³ Spector (2004) str. 367.

⁶⁴ Vidi čl. 14. i usp. s čl. 20. *Brisel II bis* Uredbe.

⁶⁵ Spector (2004) str. 368.

forum shoppingu i "utrca na sud". Dajući primat kriteriju uobičajenoga boravišta, Konvencija je otklonila konkurenciju foruma koja može rezultirati donošenjem proturječnih odluka u istom predmetu spora među istim strankama. To je preduvjet da bi se ostvario ključni cilj Konvencije: postizanje uzajamnog povjerenja manifestiranog kroz činjenicu priznavanja odluka drugih ugovornica.

IV. Mjerodavno pravo

Glava o mjerodavnom pravu jedina je konvencijska glava s univerzalnim karakterom: ona dakle upućuje na odredbe materijalnog prava bilo ugovornice ili neugovornice. Od općih je rješenja potrebno spomenuti da je *renvoi* u pravilu isključen⁶⁶ te da postoji mogućnost otklanjanja primjene stranog prava na koje upućuje Konvencija ako je to pravo očito protivno javnom poretku foruma. Kod ocjene protivnosti javnom poretku Konvencija izrijeком obvezuje ugovornice da vode računa o tome štite li se na taj način najbolji interesi djeteta.⁶⁷

1. Mjerodavno pravo za zaštitne mjere

Mjerodavno pravo za zaštitne mjere je domaće pravo (*lex fori*). Iako se pravo suda često deklariralo reliktom neprihvatljivim u kontekstu međunarodne suradnje, ono se na velika vrata vraća sa suvremenim dokumentima međunarodnog obiteljskog prava!⁶⁸ Zašto je tome tako? Primjena domaćeg prava olakšava rad tijelima, svi najbolje poznaju svoje pravo, postoji psihološka barijera u primjeni stranog prava, česte su pogreške u primjeni stranog prava; pravilo međunarodne nadležnosti veže se uz uobičajeno boravište djeteta, a to je ujedno i najprirodniji forum za donošenje odluka o dobrobiti djece, pa i najbliže pravo za iste. U konačnici, same mjere zaštite izvršavaju se upravo u državi koja ih je odredila, dakle u forumu. Ipak, uzmemo li u obzir pravila o međunarodnoj nadležnosti, evidentno je da će mjere donositi i *forum* koji vrši razvod (kroz čl. 10. ili kroz odredbu o ustupanju nadležnosti); *forum* državljanstva (ustupanjem na temelju čl. 8. i 9.) ili pak *forum* koji donosi privremene mjere (na temelju čl. 11. i 12.). Količina potencijalnih foruma umanjuje značaj gore navedene argumentacije primjene mjerodavnog prava foruma,⁶⁹ ali i dalje je to najbolja alternativa, kojoj je kroz dvije iznimke predviđen mogući korektiv. Iznimno dakle neće biti mjerodavno pravo sudišta, ako je mjere

⁶⁶ Vidi iznimku odnosno mogućnost primjene *renvoi* (čl. 16. st. 2).

⁶⁷ Vidi čl. 22, usp. čl. 20. Haške konvencije iz 1980.

⁶⁸ Vidi Župan (2009 A) str. 242, 256, Nygh (1997) str. 344.

⁶⁹ Lagarde Report (1998) str. 573.

potrebno provesti u drugoj državi, kada nadležno tijelo može uvažiti i primijeniti i pravo te druge države ili države najbliže veze.⁷⁰ Nadalje, mjere koje je poduzelo ranije nadležno tijelo nakon promjene uobičajenog boravišta djeteta, ostaju na snazi sukladno odredbi čl. 14., ali od trenutka promjene primjenjivat će se sukladno uvjetima koje propisuje pravo novog uobičajenog boravišta djeteta.⁷¹ Ilustrativno, moguća iznimka primjeni prava foruma jest u situaciji kada država uobičajenog boravišta djeteta donosi mjere prodaje imovine smještene u inozemstvu. Ako pravo smještaja nekretnine propisuje obvezu autorizacije prodaje, a pravo države uobičajenog boravišta djeteta takvu ne traži, sud bi trebao primjenjivati *lex rei sitae* nekretnine. Ili drugi primjer, skrbnik koji sukladno pravu države prethodnog uobičajenog boravišta za određene radnje mora dobiti dozvolu suda ili centra, primjenom će uobičajenog boravišta države koja takve uvjete dozvole ne poznaje, ove radnje moći vršiti samostalno, dakle bez dozvole.⁷²

2. Mjerodavno pravo za zasnivanje i prestanak roditeljske skrbi, odnosno za način vršenja roditeljske skrbi

Za zasnivanje i prestanak roditeljske skrbi mjerodavno je pravo uobičajenog boravišta djeteta. Ako dođe do promjene uobičajenog boravišta djeteta, roditeljska skrb ustanovljena prema pravu prethodnog uobičajenog boravišta i dalje vrijedi, ali, ako prema pravu novog uobičajenog boravišta djeteta pravo roditeljske skrbi stječe *ipso iure* i osoba koja ranije nije imala takvo pravo ili se prava roditelja proširuju, ta se prava roditeljske skrbi prosuđuju prema pravu djetetova novog uobičajenog boravišta. Čak i ako bi se dijete ponovno preselilo u državu prethodnoga uobičajenog boravišta, koje predviđa manji obim prava iz roditeljske skrbi, prava stečena u prethodnom uobičajenom boravištu i dalje vrijede.⁷³ Drugim riječima: promjena uobičajenog boravišta ne može ukinuti roditeljsku skrb, ali je može dodijeliti!⁷⁴ Ovaj konvencijski sklop neskriveno odražava da je stabilnost odnosa pretrpjela radi jednakosti roditeljskog prava!⁷⁵ Ako bi primjenom Konvencije došlo do kumulacije nositelja roditeljske skrbi koja rezultira neadekvatnom zaštitom djeteta, konflikt se okončava tako da jedna od njih zatraži od nadležnog tijela poduzimanje mjera.⁷⁶

⁷⁰ Vidi čl. 15. st. 2.

⁷¹ Vidi čl. 15. st. 3.

⁷² Lagarde Report (1998) str. 575, para. 91.

⁷³ Lagarde Report (1998) para. 105.

⁷⁴ Lowe (2010) str. 19.

⁷⁵ De Hart (1996) str. 1392-1393.

⁷⁶ Lagarde Report (1998) para. 108.

Ako pravo na roditeljsku skrb proizlazi iz sporazuma, tada se radi izbjegavanja mobilnog sukoba zakona Konvencijom fiksira ova poveznica trenutak u kojem je sporazum ili jednostrani akt stupio na snagu.⁷⁷

U pogledu vršenja roditeljske skrbi Konvencija slijedi temeljnu odredbu o mje-rodavnom pravu, s razlikom da će u slučaju promjene uobičajenog boravišta djeteta u primjenu doći pravo novog uobičajenog boravišta djeteta.⁷⁸ Dodi-jeljena roditeljska skrb može se oduzeti ili izmijeniti mjerama koje poduzme država koja je prema Konvenciji valjano nadležna.⁷⁹

V. Priznanje i ovrha

Haška konvencija iz 1996. dvostruka je konvencija (“convention double”), bu-dući da regulira i direktnu međunarodnu nadležnost ali i priznanje i ovrhu. Prethodnica iz 1961. u ovom je setu konvencijskih odredbi pretrpjela brojne prigovore.⁸⁰ Upravo je stoga nastavnom Konvencijom iz 1996. režim priznanja i ovrhe postrožen te posložen prema uzoru na relevantne odredbe konvencija Brisel i Lugano.⁸¹

1. Priznanje poduzetih mjera

Priznanje mjera koje je poduzela druga država ugovornica bitno je olakšano te se ostvaruje *ipso iure* u svim ugovornicama.⁸² Ako se osoba poziva na do-kumente ugovornica koji propisuju mjere, ali ne poseže prema ovrsi, za samo priznanje nije potreban postupak. Da bi odluka na koju se primjenjuje Haška konvencija 1996. bila priznata u državi ugovornici, potreban je dokaz da je mjera donesena – uobičajeni dokaz jest pisana odluka toga tijela. U hitnim slučajevima odluka o priznanju može se donijeti čak i bez odluke druge države ugovornice, telefonski, zabilježbom u spisu. Sud ovrhe vezan je činjeničnim supstratom na kojem je odluku donio sud odluke te je svako ispitivanje meri-tuma zabranjeno.⁸³

⁷⁷ Vidi čl. 16. st. 2.

⁷⁸ Vidi čl. 17.

⁷⁹ Vidi čl. 18.

⁸⁰ Dyer (1996) str. 55.

⁸¹ Bucher (1997) str. 67, Kropholler (2000) str. 387.

⁸² Vidi čl. 23. st. 1.

⁸³ Vidi čl. 25.

2. Pretpostavke za priznanje poduzetih mjera

Izričaj konvencijske odredbe “razlozi zbog kojih se priznanje može odbiti” otvara pitanje o smislu i učincima cjelokupne Konvencije: ona sugerira da se *može*, ali ne i *mora*, odbiti odluka koja bi ispunjavala okolnosti predviđene ovim negativnim pretpostavkama!⁸⁴ Razlozi zbog kojih se može odbiti priznanje države ugovornice o roditeljskoj skrbi jesu sljedeći:⁸⁵

- a) ako je mjeru poduzelo tijelo čija se nadležnost nije temeljila na nekoj od osnova predviđenih u poglavlju II.;
- b) ako je mjera poduzeta, osim u slučaju žurnosti, u okviru sudskog ili upravnog postupka a da djetetu nije pružena mogućnost da bude saslušano, čime je došlo do povrede temeljnih načela postupka države kojoj je zahtjev podnesen.⁸⁶ Neovisno dakle o tome što se roditelji slažu u pogledu poduzete mjere, ako se sukladno pravu države priznanja saslušanje djeteta, sukladno njegovoj dobi i zrelosti, smatra jednim od temeljnih postulata procesnog prava, tada propuštanje istoga od strane države odluke može rezultirati odbijanjem priznanja te mjere jer je ona protivna procesnom javnom poretku foruma. Iako se potencijalno otvara prostor raspravi: “Smjera li ova Konvencija unifikaciji nacionalnih procesnih režima?”, riječ je o odredbi čiji je prototip UN-ova konvencija o pravima djeteta⁸⁷ te izričaj konvencijske odredbe jasno sugerira da se štiti procesno pravo države ugovornice koje je na visokoj razini i predviđa takvo saslušanje i iskaz djeteta.⁸⁸
- C) Na zahtjev svake osobe koja tvrdi da se tom mjerom povređuje njezinu roditeljsku skrb, ako se ta mjera poduzme, osim u slučaju žurnosti a da pritom ta osoba nije dobila mogućnost da bude saslušana;
- D) Ako je takvo priznanje očigledno u suprotnosti s javnim poretkom⁸⁹ države kojoj je zahtjev podnesen, uzimajući u obzir najbolje interese djeteta;⁹⁰

⁸⁴ Lagarde Report (1998) para. 121; Silberman (2000) str. 723. Slično rješenje ima i Konvencija iz 1980., ali vidi tamošnju odredbu čl. 18. koju Konvencija iz 1996. nema.

⁸⁵ Vidi čl. 23. st. 2. a-e; Kropholler (2000) str. 387.

⁸⁶ Vidi čl. 23. st. 2., usp. s čl. 23 b) Brisel II *bis* Uredbe.

⁸⁷ Vidi čl. 12. st. 2. Konvencije o pravima djeteta.

⁸⁸ Lagarde Report (1998) str. 583.

⁸⁹ Odredba čl. 23. st. 2. d) istovjetna je odredbi čl. 23. a) Brisel II *bis* uredbe.

⁹⁰ Procesni javni poredak štiti temeljne postulate procesnog prava: načelo obostranog saslušanja stranaka, nepristranosti suda, prijevarnog postupanja kod ishođenja odluke.

- E) Ako ta mjera nije u skladu s kasnije donesenom mjerom koja se poduzme u državi neugovornici u kojoj dijete ima uobičajeno boravište, u slučaju kad ova potonja mjera ispunjava uvjete za priznavanje u državi kojoj je zahtjev podnesen;

Treba naglasiti da je u skladu s čl. 55. Konvencije RH izjavila rezervu te je odredila da će naša tijela biti nadležna za mjere u pogledu nekretnina djeteta smještenih u RH. Na tu se rezervu nadovezuje i priznanje i ovrha jer to ujedno znači da RH pridržava pravo ne priznati nijednu odluku u svezi s imovinom djeteta smještenom u RH, ako je istu donijelo drugo negoli naše nadležno tijelo.

Konvencija (vidi izričaj odredaba čl. 23. st. 1. i čl. 26. st. 1.) nedvojbeno sugerira da će do priznanja odluka drugih ugovornica doći, moguće razloge za odbijanje priznanja valja promatrati iznimnim okolnostima. Teret dokaza leži na stranci koja se poziva na neki od razloga za odbijanje priznanja.⁹¹ Zanimljivo je da Konvencija ima poseban pristup osiguravanja izvjesnosti da će odluka u drugoj ugovornici biti priznata, odnosno da priznanje neće biti odbijeno. U tu je svrhu mehanizmom konvencijskih odredbi omogućeno prethodno priznanje odluke.⁹² Ono može biti korisno sudovima koji donose odluku o preseljenju djeteta ili privremenom putovanju u inozemstvo, gdje je njihova odluka o dozvoli preseljenja/putovanja uvijek ovisna o tome hoće li tijela destinacije priznati postojeću odluku o skrbi i kontaktima. Stoga se od roditelja koji se kani preseliti ili zatraži od suda dozvolu za putovanje, može zatražiti poduzimanje mjera koje će osigurati priznanje odluke.⁹³

Ishođenje "zrcalne odluke" također je moguće prakticirati da bi se osiguralo priznanje i ovršnost odluke u inozemstvu, što je dakle druga alternativa u odnosu na prethodno priznanje. Ono se koristi da bi se privoljelo roditelja da dopusti putovanje ili boravak u inozemstvu.⁹⁴ Za donošenje zrcalnih odluka potrebno je prakticirati i neposrednu sudačku komunikaciju. Univerzalna sudačka mreža razvijena u okviru Haške konferencije – "Haška sudačka mreža" (HSM) upotpunjuje Deklaraciju iz Malte kojom se naglašava dodana vrijednost neposredne komunikacije sudaca u predmetima međunarodno obilježene situacija pravosudne zaštite djeteta.⁹⁵

⁹¹ Lowe (2010) str. 16.

⁹² Vidi čl. 24.

⁹³ Vodič za dobru praksu (2008) str. 16.

⁹⁴ Postoje tomu brojni primjeri kada se odluka o skrbništvu donosila nakon otmice i primjene Konvencije iz 1980. Vidi *Gumbrell v. Jones* (2001) NZFLR 593, INCADAT cite: HC/E/NZ 446.

⁹⁵ Malta Declaration (2009), para. 9. Vidi Župan (2011 A) str. 610-611.

Postupak za priznanje i ovrhu ova Konvencija ne regulira, što je razlikuje od nove HK o uzdržavanju 2007.⁹⁶ Ako mjere poduzete u jednoj državi ugovornici i ovršne u njoj zahtijevaju ovrhu u drugoj državi ugovornici, one će, na zahtjev jedne od zainteresiranih strana, biti proglašene ovršnima ili registrirane u svrhu ovrhe u toj drugoj državi, prema postupku predviđenom zakonom te druge države.⁹⁷ Kako proizlazi da se u pogledu postupka primjenjuje domaće pravo, trebat će Konvenciju nadopuniti našim unutarnjim propisima. Konvencija kroz materijalnoppravnu odredbu nalaže ugovornicama da na proglašenje ovršnosti ili registraciju primjenjuju jednostavan i brz postupak.⁹⁸ Na našem je zakonodavcu da preispita udovoljavaju li odredbe naših pozitivnopravnih propisa ovom zahtjevu te da eventualno poboljša i ubrza nacionalni postupak. Mjere poduzete u jednoj državi ugovornici i proglašene ovršnima, ili registrirane u svrhu ovrhe, u drugoj državi ugovornici provest će se u potonjoj državi kao da su ih donijela tijela te države. Ovrha se provodi u skladu s pravom države kojoj je zahtjev postavljen, u opsegu predviđenom tim pravom, ali i ovdje Konvencija materijalnopravnom odredbom postavlja standard ovršnom postupku koji mora uzeti u obzir najbolji interes djeteta.⁹⁹

VI. Suradnja između središnjih tijela

Mehanizam središnjih tijela u sustavu je Haških konvencija¹⁰⁰ potvrdio svoje prednosti te se pokazao komplementarnim dionikom osiguranja pravosudne zaštite ciljanih adresata ujednačenoga instrumenta.¹⁰¹ Obrnutim diskursom – nepostojanje ove koherentne sheme pokazuje se ključnim deficitom učinkovite prekogranične pravosudne zaštite.¹⁰² Danas je sustav središnjih tijela uobičajena dopuna međunarodno privatnopravnih metoda te je ona važan faktor Haške konvencije iz 1996. Konvencijska glava V. u pogledu suradnje između

⁹⁶ Vidi Župan (2011 B) str. 363ff.

⁹⁷ Vidi čl. 26. Kropholler (2000) str. 387.

⁹⁸ Vodič za dobru praksu (2008) str. 34.

⁹⁹ Vidi čl. 28. Kropholler (2000) str. 387-388.

¹⁰⁰ Nalazimo je u obiteljskopравnim konvencijama Haške konferencije: HK 1996, HK 1980; Haška konvencija o zaštiti djece i suradnji glede međunarodnog posvojenja, 1993; Haška konvencija o međunarodnoj naplati potpore za djecu i drugih oblika uzdržavanja, 2007.

¹⁰¹ Više vidi Kropholler (2000) str. 389; Župan (2011A) str. 609-610.

¹⁰² Kada su u pitanju države koje nisu članice Haških konferencija i stoga nemaju ovu vrstu suradnje s tijelima u inozemstvu. Malta declaration (2006) para. 2.

središnjih tijela prakticira metodu posebnih materijalnih pravila, čime neposredno zadire u nacionalno materijalno pravo.¹⁰³

Konvencija želi stvoriti dodatnu strukturu koja će podupirati sve ostale mjere učinkovite međunarodne suradnje u ostvarivanju zajedničke roditeljske skrbi. Ta struktura mora biti trajne naravi¹⁰⁴ te je shodno tomu svaka država ugovornica obvezna odrediti središnje tijelo koje će obavljati određene poslove.¹⁰⁵ Republika Hrvatska odredila je Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi sa sjedištem u Zagrebu kao središnje tijelo za izvršavanje obveza koje su određene Konvencijom.¹⁰⁶

Ugovornice Konvencije u pogledu su središnjih tijela u obvezi osnovati ih ili imenovati, prenijeti im mandat, ovlasti i sredstva predviđena konvencijskim odredbama, a sve da bi ta tijela mogla učinkovito izvršavati svoje zadaće. Potencijalni korisnici moraju moći jednostavno utvrditi relevantno središnje tijelo te im ono mora biti lako dostupno.¹⁰⁷

Zadaća je središnjih tijela: međusobno surađivati, promicati suradnju među nadležnim tijelima u svojim državama i poduzimati odgovarajuće radnje kako bi se osigurala što bolja primjena Konvencije.¹⁰⁸ Središnje tijelo države ugovornice izravno će, preko tijela s javnim ovlastima ili drugih tijela poduzimati određene radnje kako bi se: olakšala komunikacija (osobito u pogledu ustupanja nadležnosti sukladno odredbama čl. 8. i 9.), ponudila pomoć; olakšalo posredovanjem, mirenjem ili sličnim načinima već ustanovljena rješenja za zaštitu djetetove osobe ili imovine; osigurala pomoć u otkrivanju potencijalnog mjesta gdje se dijete nalazi ili gdje se pretpostavlja da bi moglo biti i ako je potrebno pružiti zaštitu dok se dijete nalazi na državnom području države kojoj je zahtjev podnesen.¹⁰⁹

Moguće je izdvojiti nekoliko specifičnih funkcija središnjeg tijela. *Izvješće o poduzetim mjerama*: svaka ugovornica s kojom dijete ima blisku vezu može od središnjeg tijela države ugovornice u kojoj dijete uobičajeno boravi i u kojoj se ono nalazi, neposredno ili preko tijela s javnim ovlastima ili nekih drugih tije-

¹⁰³ Budući da je riječ o međunarodnom ugovoru, on ima prednost u primjeni pred zakonom, čl. 140. Ustava RH.

¹⁰⁴ Vodič za dobru praksu (2008) str. 18.

¹⁰⁵ Vidi čl. 29. st. 1. – standardna federalna klauzula.

¹⁰⁶ Vidi Izjavu vezanu uz čl. 29. st. 1., Zakon o potvrđivanju Konvencije, op.cit.

¹⁰⁷ Vodič za dobru praksu (2008) str. 18.

¹⁰⁸ Vidi čl. 30.

¹⁰⁹ Čl. 31.

la, zatražiti: a) izvješće o okolnostima u kojima se nalazi dijete; b) da razmotri potrebu poduzimanja mjera za zaštitu osobe i imovine djeteta.¹¹⁰ Ovu odredbu treba promatrati iz prizme odredbe čl. 9., budući da je prethodno nešto manje dramatična mjera od zahtjeva za ustupanjem nadležnosti. Sama Konvencija ipak ne nalaže obvezom ugovornice doista i pružiti takvu informaciju.¹¹¹ Ova odredba mogla bi poslužiti u kontekstu međunarodne otmice djece, kada sud ugovornice koji je naložio povrat djeteta želi biti siguran da će dijete nakon povratka u tu stranu državu biti zaštićeno.¹¹² Tijela ugovornice koja razmatraju donošenje mjere zaštite mogu zatražiti od bilo kojeg tijela druge države ugovornice koja posjeduje podatak relevantan za zaštitu djeteta, dostavu takvog podatka.¹¹³ Republika Hrvatska položila je izjavu da će na takve zahtjeve odgovarati samo ako oni budu dostavljeni preko njezina središnjeg tijela. Nadležna tijela države ugovornice mogu od tijela druge ugovornice zahtijevati pomoć u provedbi mjera¹¹⁴ poduzetih na temelju Konvencije, posebice kada je u pitanju osiguranje učinkovite primjene prava na pristup kao i održavanje drugih neposrednih kontakata koji su pravno utemeljeni. Nadalje, tijela države ugovornice u kojoj dijete nema uobičajeno boravište mogu, na zahtjev roditelja koji ima boravište u toj državi i koji želi steći ili ostvarivati pristup djetetu, prikupiti podatke ili dokaze i ispitati podobnosti takvog roditelja za ostvarivanje pristupa te uvjeta pod kojima se pristup može ostvarivati (st. 2.). Tijelo koje je na temelju čl. 5. do 10. nadležno za odlučivanje o zahtjevu za pristup djetetu, primit će i razmotriti takav podatak, dokaz i nalaz prije nego što donese odluku. Ovo tijelo može i odgoditi postupak u očekivanju ishoda zahtjeva roditelja (vidi gore st. 2.), posebice kad razmatra zahtjev da se ograniči ili ukine pravo na pristup koje je zajamčeno u državi u kojoj je dijete ranije imalo redovito boravište. U svakom je trenutku neko od tijela koje je prema čl. 5.-10. Konvencije nadležno, slobodno poduzimati privremene mjere.

Kod primjene odredbe čl. 35. važno je da se obveza suradnje ne odnosi isključivo na središnja tijela ugovornice, već i na ona tijela koja su u određenoj državi nadležna za pružanje pomoći radi ostvarenja prava na kontakte, ovdje dakle govorimo o sudovima i službi socijalne skrbi. Prema ovoj odredbi nadležno tijelo jedne ugovornice može od tih tijela druge ugovornice tražiti provedbu mjera kojima se osigurava učinkovito ostvarivanje kontakata. Studija s projek-

¹¹⁰ Vidi čl. 32.

¹¹¹ Silberman (2004) str. 725.

¹¹² Nygh (1997) str. 356.

¹¹³ Vidi čl. 34.

¹¹⁴ Vidi čl. 35.

cijama moguće primjene ove Konvencije u području: poboljšanja kontakata, provjere rizika zlostavljanja djeteta u inozemstvu, prekogranične otmice djece te spora o roditeljskoj skrbi, ukazuje da središnja tijela imaju nezamjenjivu i vitalnu ulogu u provedbi konvencijskih ciljeva.¹¹⁵

Unatoč ovako idealno postavljenim parametrima, suradnji je središnjih tijela svojstvena složenost i neujednačena praksa. Brojni koraci u obavljanju ovih zadataka nisu definirani konvencijskim odredbama, a posljedično pojedino središnje tijelo ima određenu diskreciju u postupanju. Različita praksa proizlazi i iz činjenice da ova tijela postupaju u skladu s nacionalnim propisima koji se razlikuju od države do države.

VII. Potencijalne stranputice u primjeni

1. Tumačenje “uobičajenog boravišta” djeteta

Jedan od najvećih izazova ujednačenoj primjeni Haških konvencija nedvojbeno je pravilno tumačenje pojma uobičajena boravišta. Tomu bi se moglo doskočiti definiranjem ovog pojma u samoj Konvenciji,¹¹⁶ ali kako je ovdje riječ o činjeničnom supstratu koji sudac u svakom predmetu treba ispitati da bi utvrdio koje je to mjesto u kojemu dijete uobičajeno boravi, svako bi definiranje ogolilo samu njegovu srž.¹¹⁷ Ugovornice ove Konvencije suglasile su se da privremeni boravak u nekoj državi radi odmora ili školovanja neće poimati promjenom uobičajena boravišta.¹¹⁸

2. Poveznica uobičajena boravišta.

Poveznica uobičajena boravišta relativno je rano (1902.) našla svoje mjesto u regulativi međunarodno obilježenog skrbništva nad maloljetnicima. U nastavnim Haškim konvencijama koje se odnose na pravosudnu zaštitu djeteta ona je dominantna sve do danas. Uobičajeno boravište odraz je društvene realnosti sredine u kojoj se nalazi sjedište životnih interesa neke osobe, pa upravo to pravo najbolje odražava interese djeteta. Pravo uobičajena boravišta djeteta njemu je i najlakše dostupno te je jedan od izraza načela najbliže veze kojim se kroz kolizijsko-pravnu metodu štiti interes djeteta.¹¹⁹ Kriterij s brojnim kvali-

¹¹⁵ 1996 Hague Convention (2008) str. 18-33.

¹¹⁶ Što se predlagalo i kod izrade HK 1996, vidi Silberman (2000) str. 711.

¹¹⁷ Dyer (1996) str. 59.

¹¹⁸ Lagarde Report (1998) str. 553.

¹¹⁹ Vidi Župan (2009 A) str. 250-253, Kropholler (2000) str. 382.

tetama praksi uzrokuje mnoge teškoće u pravilnom tumačenju, a potenciranje njegove primjene kako u Haškim konvencijama, tako i u pravnoj stečevini Europske unije, predstavlja poseban izazov i hrvatskom pravosuđu. Bit je uniciranog instrumenta tzv. međunarodna harmonija rješenja koja se postiže ako se u praksi odredbe tumače na isti način. Pojam *uobičajena boravišta* nije definiran, već se prepušta tijelu primjene da ga u pojedinom slučaju tumači i određuje autonomno – sukladno ciljevima i svrsi Konvencije. Uobičajeno boravište jest činjenični/faktički koncept s dva konstitutivna elementa: boravak na određenom prostoru te navika ili pravilnost boravka (*animus residendi*).¹²⁰ Uobičajenim boravištem treba smatrati mjesto u kojemu osoba doista i živi, ono koje je sjedište njezinih privatnih i društvenih životnih aktivnosti. Za razliku od prebivališta, i djeca koja su se uklopila u društvenu sredinu mogu imati samostalno uobičajeno boravište. Iako je uobičajeno boravište blisko čistom faktičnom boravku, izričaj “uobičajeno” ili “redovno” boravište ukazuje na stabilnost, stoga ono mora biti više nego povremeno ili slučajno.¹²¹

U praksi se posebno dvojbenim javilo pitanja trenutka kada uobičajeno boravište prestaje, odnosno kada se steže i mogućnosti da istodobno osoba ima dva ili više uobičajenih boravišta. Iako su nacionalni sudovi u praksi često tumačili da je ta opcija održiva te donosili shodne odluke,¹²² u pogledu primjene Brisel II *bis* uredbe odstupili su od nacionalnih pristupa i priklonili se autonomnom tumačenju.¹²³ Danas je i Sud pravde EU jasno i nedvojbeno protumačio koncept uobičajena boravišta djeteta: mora postojati određeni stupanj integracije djeteta u društvenu i obiteljsku sredinu, što se poglavito ocjenjuje trajanjem, pravilnošću, uvjetima i razlozima boravka te boravkom obitelji u istom mjestu, djetetovim državljanstvom, pohađanjem škole te poznavanjem jezika.¹²⁴ Vrlo slično rezonira i Sud Velike Britanije u recentnom predmetu *Mercredi v. Chaffe*.¹²⁵ Indikativno je da nacionalni sudovi poimaju uobičajeno boravište

¹²⁰ Sajko (2010) str. 135; Mills (2009) str. 250-252; Varadi et al. (2007) str. 275; Beaumont et al. (1999) str. 102 ff.

¹²¹ Lagarde Report (1998) str. 553; Bonomi Report (2007) str. 7. rb. br. 19.

¹²² *Ikimi v. Ikimi* (2001) EWCA Civ 873, (2002) Fam 72, CA; *Armstrong v. Armstrong* (2003) EWHC 777 (Fam), (2003) 2 FLR 375, FD).

¹²³ Vidi predmete *Marinos v. Marinos* (2007) 2 FLR 1018; *Munro v. Munro* (2008) 1 FLR 1613. Stone (2010) str. 432.

¹²⁴ Judgment of the Court (Third Chamber) of 2 April 2009 Reference for a preliminary ruling from the Korkein hallinto-oikeus (Finland) lodged on 23 November 2007 – A (Case C-523/07), OJ C 141/14

¹²⁵ *Mercredi v. Chaffe* (2011) EWCA Civ. 272.

faktičnim konceptom, čak i ako nacionalno pravo pokušava uvesti određene uvjete za njegovo stjecanje i tako mu “odjenuti” formalno ruho. Shodno je tomu 2010. godine pred danskim sudom izveden zaključak da dijete nije promijenilo uobičajeno boravište države A i steklo ga u državi B, unatoč činjenici da u spisu stoji uredno popunjen i potpisan (od oba roditelja) obrazac Nacionalnog registra osoba tijela države B. Sud je obrazložio da sve druge okolnosti (osim formalnog obrasca) ukazuju da je djetetovo uobičajeno boravište i dalje u državi A.¹²⁶

VIII. Zaključak

Međunarodna koordinacija prava nije samo tehničko pitanje već problem globalne pravednosti usmjerene zaštiti najranjivijih. Okvir međunarodne suradnje u ostvarenju zajedničke roditeljske skrbi postavljaju instrumenti Haške konferencije, Vijeća Europe i EU. Ključna je shema Haške konvencije iz 1996. uvesti zajednička pravila koja definiraju okolnosti u kojima sudovi ugovornica mogu postupati radi donošenja ili izmjene obvezujuće odluke o roditeljskoj skrbi i kontaktima; uvesti ujednačena pravila za određivanje mjerodavnog prava te osigurati brzo, jeftino i jednostavno priznanje i ovrhu odluka donesenih u drugim ugovornicama uvođenjem uzajamnog priznanja odluka donesenih u ugovornicama.

Unatoč sveobuhvatnosti ove globalne Konvencije, vrlo recentna šira prihvaćenost osuđuje mjerljivost uspješnosti i učinkovitosti u praksi država ugovornica. Činjenica da je postala pozitivnopravni izvor u gotovo četrdeset država, pred nadležna tijela ugovornica sada postavlja visok standard tereta ujednačene primjene. Naime, argument da “Konvencija mora imati isto značenje i učinak u pravima svih država ugovornica”,¹²⁷ Haška konferencija shvaća ozbiljno i u osiguranje toga cilja aktivno uključuje sve dionike pravosudne zaštite djeteta.¹²⁸ Sustav kojim ova međunarodna organizacija donosi konvencije kao “legislator”, postaje tek jedan od glavnih likova priče o zaštiti djeteta. Suci koji Konvenciju primjenjuju dobili su nezamjenjivu ulogu u praćenju primjene Konvencije, izradi neobvezujućih vodiča ili smjernica za ujednačenu primjenu te postupcima za eventualne izmjene konvencijskih odredbi. Sve to doprinosi razvoju međunarodnog pristupa tumačenju i autonomnoj primjeni Konvencije.

¹²⁶ FS 12-11269/2010. INCATAD Cite HC/E/DK 1103.

¹²⁷ *Ellis v. Wentzell-Ellis*, 2010 ONCA 347, para. 18.

¹²⁸ Duncan (2010) str. 239-240.

Literatura:▶ **Boele-Woelki 2009**

Boele-Woelki, K., Parental Responsibilities: the European Approach, u Essays in honour of Konstantinos D. Kerameus = Festschrift für Konstantinos D. Kerameus. Ant. N. Sakkoulas Publishers, Bruylant 2009., str. 121-139.

▶ **Borras Report**

Borras, A., Explanatory Report on Brussels II. 16th July 1998 – OJ 1998 C221, 0027-0064.

▶ **Bonomi Report 2007**

Bonomi, A., Explanatory Report on the Hague Protocol of 23 November 2007 on the Law Applicable to Maintenance Obligations, 2009.

▶ **Bucher 1997**

Bucher, A., La Dix-huitieme session de la Conférence de la Haye de droit international prive, 7 Swiss Review of International and European Law (1997), str. 60-67.

▶ **Clive 1999**

Clive, E., The role of the New Children Protection Convention, u: Sharon Detrick, Paul Vlaardingerbroek (ur.), Globalization of child law. Martinus Nijhoff Publishers, 1999. (str. 53-63)

▶ **De Hart 1996**

De Hart, G., "Introductory note". 35 International Legal Materials, 1996. str. 1391ff.

▶ **Dyer 1996**

Dyer, A., Report on the Revision of the 1961 Hague Conference on Private International Law, Proceedings of the Eighteen Session (1996), Vol. 2, str. 11-57.

▶ **Dyer 1997**

Dyer, A., The Internalization of Family Law, 30 University of California Davis Law Review (1997), str. 625-632.

▶ **Duncan 2002**

Duncan, W., "Transfrontier Access/Contact and the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction – Final Report". Prel.doc. No 5 of July 2002.

▶ **Duncan 2010**

Duncan, W., Hague Conference Future Developments in International Family Law with Special Emphasis on Cross-border Child Protection: A

View from The Hague, u: *Convergence and Divergence in Private International Law, Liber Amicorum Kurt Siehr*. Eleven International Publishing & Schulthess 2010., str. 221-241.

► **Kropholler 2000**

Kropholler, J., *Das Haager Kinderschutübereinkommen von 1996 – Wesentliche Verbesserungen im Minderjährigenschutz*. U J. Basedow et.al. eds. *Private international law in the International Arena – Liber Amicorum Kurt Siehr*. T.M.C.Asser Press, The Hague, 2000.

► **Lagarde Report 1998**

Lagarde, P., *Explanatory Report on the 1996 Hague Child Protection Convention. Proceedings of the Eighteenth Session (1996), tome II, Protection of children*. str. 534-605.

► **Lowe 2004**

Lowe, N. et.al., *International Movement of Children*. Bristol, 2004.

► **Lowe 2009**

Lowe, N., *EU Family Law and Children's Rights: A better alternative to the Hague Conference or the Council of Europe? u: Children and the European Union: Legal, Political and Research Prospectives*. Liverpool, 21. 4. 2009. Dostupno na:

http://www.liv.ac.uk/law-and-social-justice/research/ecru/Events/2009/children/slides/Nigel_Lowe.pdf

► **Lowe 2010**

Lowe, N., *The Jurisdictional Rules under the 1996 Hague Convention on the Protection of Children*. *Journal of Family Law and Practice*, vol. 1. No. 1., 2010., str. 14-22.

► **Mills 2009**

Mills, A., *The Confluence of Public and Private International Law: Justice, Pluralism and Subsidiarity in the International Constitutional Ordering of Private Law*. Cambridge University Press, 2009.

► **Medić Musa 2012**

Medić Musa, I., *Haška konvencija o građansko-pravnim aspektima međunarodne otmice djeteta - casus belli, u: Rešetar, B. (ur.) Pravna zaštita prava na (zajedničku) roditeljsku skrb*. Pravni fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, Osijek, 2012.

► **Medić Musa 2008**

Skrbnništvo u međunarodnom privatnom i procesnom pravu, (doktorska disertacija). Split, 2008.

- ▶ **Nygh 1997**
Nygh, P., The New Hague Child Protection Convention. Vol. 11 International Journal of Law, Policy and the Family, iss. 3. 1997., str. 344-359.
- ▶ **Palsson 1986**
Palsson, L., Rules, Problems and Trends in Family Conflict of Laws, u: Recueil des cours 1986., vol. 199., str. 314-413.
- ▶ **Sajko 2001**
Sajko, K., et.al., Izvori hrvatskog i europskog međunarodnog privatnog prava. Informator, Zagreb, 2001.
- ▶ **Sajko 2009**
Sajko, K., Međunarodno privatno pravo. Narodne novine, Zagreb, 2009.
- ▶ **Silberman 2000**
Silberman, L., The 1996 Convention on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Co-operation in Respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children: A Perspective from the United States, u Basedow et al. ur: Private Law In The International Arena—Liber Amicorum Kurt Siehr, 2000. (str. 703-727)
- ▶ **Spector 2004**
Spector, R.G., The New Uniform Law with Regard to Jurisdiction Rules in Child Custody Cases in the United States with Some Comparisons to the 1996 Hague Convention on the Protection of Children, u: *Intercontinental Cooperation Through Private International Law - Essays in Memory of Peter E. Nygh*, TMC Asser Press, The Hague 2004., str. 357-384.
- ▶ **Stone 2010**
Stone, P., EU Private International Law (2nd ed.). Edward Elgar, Cheltenham, 2010.
- ▶ **Varadi 2007**
Varadi, T., et.al. Međunarodno privatno pravo. Beograd 2007.
- ▶ **Župan 2009 A**
Župan, M., Dijete u međunarodnom privatnom pravu, u: Rešetar, B. (ur.), Dijete i pravo, Osijek, 2009., str. 223-271.
- ▶ **Župan 2009 B**
Župan, M., Ostvarivanje prava djeteta na uzdržavanje u međunarodnom privatnom pravu Europske unije (doktorska disertacija). Rijeka, 2009.

► **Župan, Puljko 2010**

Župan, M., Puljko, V., Shaping european international family law. 7 Slovenian Law Review, 2010., str. 23-62.

► **Župan 2011 a**

Župan, M., Pravosudna suradnja u prekograničnim obiteljskim predmetima, u: Župan, M., (ur.) Pravni aspekti prekogranične suradnje i EU integracija: Mađarska – Hrvatska. Osijek-Pecs, 2011., str. 591-618.

► **Župan 2011 b**

Župan, M., Osobitosti ovrhe strane odluke o uzdržavanju, u: Rešetar, B., Župan, M., Imovinskopravni aspekti razvoda braka – hrvatski, međunarodni i europski kontekst. Osijek, 2011., str. 331-367.

► **Haška konvencija 1980.**

Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction. *Actes et documents de la Quatorzième session (1980)*, tome III, *Child abduction*, The Hague, 1982., str. 481ff.

► **Haška konvencija 1996.**

Convention of 19 October 1996 on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Co-operation in Respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children. *Proceedings of the Eighteenth Session (1996)*, tome II, The Hague, 1998., str. 615ff.

► **Haška konvencija 1993.**

Convention of 29 May 1993 on Protection of Children and Co-operation in Respect of Intercountry Adoption. *Proceedings of the Seventeenth Session 1993, II.*, The Hague, 1993., str. 659ff.

► **Haška konvencija 2007.**

Convention of 23 November 2007 on the International Recovery of Child Support and Other Forms of Family Maintenance, Final Act of the Twenty-First Session, The Hague, 23. November 2007. dostupno na: <http://www.hcch.net/index_en.php>, (posjećeno: 23. 5. 2011.).

► **ISS Coments (2011)**

ISS Coments on the questionnaire concerning the Practical operation of the Hague Conventions 1980 (on child abduction) and 1996 (on parental responsibility across borders and measures on the protection of children), ISS General Secretariat, Geneva, April 2011.

► **Mutual recognition of decision on parental responsibility (2001)**

Commission working document: Mutual recognition of decision on parental responsibility, Brussels, 27. 3. 2001. COM (2001) 166 final

► **Malta declaration (2006)**

“Malta declaration”: proceeding the Third Malta Judicial Conference on Cross-Frontier Family Law Issues Hosted by the Government of Malta in Collaboration with the Hague Conference on Private International Law (Malta, 2009) dostupno na:

www.hcch.net/upload/maltadecl2_e.pdf, (posjećeno: 15. 10. 2011).

► **1996 Hague Convention (2008)**

1996 Hague Convention on Parental Responsibility and Child Protection: Applications in the inter country casework of International Social Service. International Social Service (2008)

► **Protokol o uzdržavanju**

Protocol of 23 November 2007 on the Law Applicable to Maintenance Obligations. Final Act of the Twenty-First Session, The Hague, 23. November 2007. dostupno na: http://www.hcch.net/index_en.php, (posjećeno: 23. 5. 2011).

► **Zakon o potvrđivanju**

Zakon o potvrđivanju Konvencije o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju, ovrsi i suradnji u odnosu na roditeljsku odgovornost i o mjerama za zaštitu djece, NN MU 5/09.